

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 9.

V Ljubljani, 1. septembra 1895.

Leto XXV.

Za mrtvim dedkom . . .

Poléti, poléti mi, hrostek krilati,
 Daleč tja gôri,
 Kjer pójajo, gódejo v demantnih dvôrih
 Angeljcev zbôri;
 Njih glase tam gôri zamaknjen posluša
 Dedek moj ljubi,
 Tu dôli pa mênî in Vidki sestrici
 V trpki izgubi
 Očesi zaliva solzica nešteta —
 Z žarom očesa
 Pa duh nama sili za dedkom tja gôri
 V sveta nebesa. —
 Že tretjikrat danes na vzhodu rudí se
 Zôra jutránja,
 Odkári na jutro, opoldne, na večer
 Dedku pozvánja.
 A zdaj-le tam gôri, kjer hiša sameva
 Nama predraga,
 Med petjem žalóbnim preljubega dedka
 Urno od praga
 Do cerkve dolinske nesejo pogrebci
 V črnem ovóju.

Kjer truplo zagrêbejo v jamo tihotno
 K miru, pokóju . . .
 O dedek, o dedek, ki tóliko pravljic
 Pravil si nama,
 Kdo pač te je žalil, da naji na sveti
 Pustil si sama?
 Saj bila sva pridna in vsékdar sva gorko
 Tebe ljubila,
 A smrt neizprosna v trentjih nekterih
 Nas je ločila.
 Zató le močíte, solzice ljubezni,
 Mlado mi lice,
 Tolážite mênê, tolážite srce
 Moje sestrice.
 A ti pa, moj krilati hrostek, poléti
 Daleč tja gôri,
 Kjer pójajo, gódejo v demantnih dvôrih
 Angeljcev zbôri —
 Dvigúj se, dvigúj se na krilih lagôtnih
 V sinje višave
 In dedku preljubemu Vidkine, moje
 Nési pozdrave!

Jos. Volc.

Krznarjeva Jerica.

(Povest iz 15. stoletja.)

Krznarjeva Jerica je bila res prava revica; nobeden naklanskih otrok ni izkusil toliko hudega v tako kratkem življenju. Dobra mati so ji umrli, predno je izpolnila šesto leto. Dobila je sicer drugo mater — pa drugo mater, hudo mačeho. In hudo se je izpremenilo v hujše.

Štiri sto let je že preteklo, odkar je živela Jerica: pa naklanske matere še sedaj pripovedujejo, kaj vse je trpela sirotica. Nekatere pojó tudi pesen:

„Jerica ima hudo mačeho,
Hudo, da se smili Bogu! . . .

Pa pri vsem tem Jerica vendar ni nikomur potožila, kakor samo ljubemu Bogu in svoji rajni materi, katere grob je obiskala skoro vsaki dan. Tu je večkrat milo vzdihnila:

— — — „O da bi
Druga mati bila
Tudi mi tak mila,
Kakor vi ste bila!

— — — — — Ta
Kruh mi reže bleda,
Trikrat ga pogleda.
Vi ste mi ga dali,
Zraven pomazali.

Češe me po glavi,
Lasi mi krvavi,
Vi ste me česali,
Zraven kuševali.“

Hudo je bilo Jerici; ali doslej je imela Jerica vendar vsaj jedno tolažbo: Imela je dobrega očeta. Ako so bili Krznarjev oče doma in niso šli kam delat po sosednjih vaseh, tedaj se ji je vendar še dobro godilo.

Pa zgodilo se je, da so prilomastili zopet Turki v deželo. Ropali so in morili, požigali in pustošili, da je bilo groza in strah. Vso Dolenjsko stran so že končali; in že so jo krenili mimo Ljubljane na Gorenjsko.

Lahko si mislite, da Gorenjci niso pričakovali z mirnim srcem takih gostov. Vse ženstvo je zajokalo, in otrok krdelo je seveda pomagalo. Možje pa in fantje, ki ne znajo točiti solzâ, stresli so se, ko so čuli tako poročilo. Pa brž so se ohrabрили. In še predno je prišlo povelje, pripravljali so se že, da zagrada Turku pot do svojih domov. Svojo dušo so oborožili s posvečujočo milostjo, ki najmogočnejše preganja smrtni strah, svoje telo pa s sekirami, motikami in drugim raznovrstnim orožjem in orodjem. Vzdignilo se je zoper sovražnika prav vse, kar je le moglo orožje nositi. Tudi Jeričin oče so odhajali!

Kako hudo, kako težko je bilo Jerici! Kako milo sta se poslavljalata oče in hčerka na grobu Jeričine matere, tega ne morem popisati. Na grobu sta klečala in proti cerkvi obrnjena glasno molila. Priporočala sta se posebno Mariji in angeljem varihom. Končala sta molitev, vstala in se molčé pogledala. Brala sta drug drugemu z obličja notranjo žalost. Oče so pobožali jokajočo Jerico:

»Nič ne jokaj! Saj bo že Bog dal, da ne prideš Turkom v roke!«

Jerica na tako oddaljeno hudo, katero bi utegnili prinesiti Turki, še niti mislila ni; bolelo jo je pa bližje zlo; zato je dejala:

»Oče, jaz se pa Turkov nič ne bojim; saj imam angeljčka variha. Nisem še pozabila pesni, ki pripoveduje, kako so iztrgali angelji Turkom deklico Školastiko. Kaj ne, da tako-le poje:

„Veliko prišlo angeljev,
Školastiknih prijateljev;
Oni vzamó Školastiko,
In Turki prazni stran gredó . . .“

»Res je tako, Jerica. Zakaj pa potem jokaš?«

»Jokam, ker greste vi od mene, ker bom morala sama biti pri hudi materi«, še milejše je zajokala in jokaje nadaljevala, »in ker vas morda ne bom nikoli več videla.«

»Ne jokaj, Jerica! Saj imam tudi jaz angelja variha! Le moli za-me, in spremljal me bo in me zopet pripeljal na ta kraj.«

»O, dokler se ne vrnete, prihajala bom vedno sem na grob molit. Vaš angeljček vas zopet sem-le privedi!«

»Tvoj angeljček naj pa tebe varuje, da te dobim zopet tukaj!«

»Kaj ne, oče, materin angeljček bo pa tudi gotovo v nebesih prosil, da se bova še kdaj tu-le sešla?«

Te besede je izgovarjala Jerica prav zaupno. Očetu je bilo zelo težko pri srcu; te otrokove besede so jih pa nekako utolažile. Prikimali so hčerki, pobožali jo, povzdignili oči in roki proti nebesom in dejali z jasnejšim obrazom:

»Tam gori pri Bogu je duša tvoje dobre mamice. Ta bo skrbela za tvojo pravo srečo! — Jerica, le moliva, in Bog bo vse prav storil!«

Ko so še govorili, prišel je sosed že klicat; čas odhoda je prišel. Oče so se še jedenkrat prav milo ozrli na grob in na ljubljeno domačo cerkev; nato so proseče in upajoče pogledali proti nebu, segli Jerici v roko in odšli. Stopili so še domov, opasali so si svetlo sabljo, katero so že njihov oče sukali proti Turkom. Pokropili so se z blagoslovljeno vodo in odhajali so proseč mačeho, da naj lepo ravna z Jerico.

Jerica je očeta spremila do srede vasi; tu so se zbirali brambovci krog stare lipe, katere sedaj že davno ni več. Oče so še jedenkrat objeli jokajočo hčerko in odšli s silno težkim srecem.

Jerica je še dolgo gledala za njimi; raje bi bila šla z dobrim očetom Turkom nasproti, kakor je pa ostala pri hudi mačehi doma za pečjo. Vsa

zamišljena in solzna je prišla domov; ali tu ni imela obstanka: mačeha je ni ljubila; sovražno je režala nad njo; ljubečega očeta pa ni bilo; zato je šla zopet in zopet na materin grob. Tako je hodila tudi naslednja dva dni, ki sta se ji zdela dolga, kakor sedem drugih.

Tretjega dne popoldne so se vrnili Naklanci iz boja — pa ne vsi — samo pet jih je prišlo, in Jeričinega očeta ni bilo med njimi. Povedali so, da je Turek zmagal in vzel trdni Kranj. Sosed je Krznarjevim poročil, da so bili oče tako hudo na glavo zadeti, da so kar obležali.

Na tako poročilo je zajokalo vse Naklo — najbolj pa sirotica Jerica. Vzdihovalje semtertje tekajočih ženâ in jokanje preplašenih otrok se je razlegalo, ko so prejeli žalostno naznanilo; ali kmalu je vse potihnilo; vse se je poizgubilo. Vse družine so zapustile ljubo domače ognjišče in bežale v gozd. Vse Naklo je bilo prazno in zapuščeno. Samo lajanje Težičevega psa, katerega so ob hitrem odhodu pozabili odvezati, in pa jokanje Krznarjeve Jerice je motilo splošno tišino.

Jerica je bila jedino človeško bitje v celem Naklem. — Mačeha je na sosedovo poročilo tako-le dejala v svojem črnem srcu: »Oče je mrtev — še tega nadležnega otroka se moram iznebiti! Pustim jo zaprto v hiši, da pač ne uide turškim pestem!«

Ko je Jerica slišala o očetovi rani, zajokala je britko in zaprosila s povzdignjenima ročicama, da bi šli skupaj k ubogemu očetu. Mačeha ji je prijazno obljubila in ji še pomolila košček kruha, da jo je zmotila. Rekla ji je: »Pri mizi počakaj, da jaz v kuhinji opravim in pospravim!« Jerica je ubogala; kruhek je vzela in je k mizi sedla. Kako z veseljem bi drugokrat Jerica kruhek jedla, da bi ga le imela! — Danes ga je pa na mizo položila — in vendar že celi dan ni drugega povžila, kakor grenke solze. Mora pač res biti, da solze kruh nadomesté.

Nepotrpežljiva Jerica ni bila: v trpljenju se je potrpljenja izučila. Vendar danes je čakala silno težko mačehé; saj bi bila tako rada prej ko prej pri ljubem očetu. Čakala je in čakala, pa mačehé le še ni pričakala. Da bi se od mize ganila ali šla celó priganjat, tega si seveda ni upala. Dve dolgi uri je tiho sedela; kajpada je nazadnje že solza za solzo hitela iz očíj.

Že se je izpremenil dan v noč; Jerica je še bila pri mizi! — Zdaj je pa vendarle počasi vstala, tiho se pomikala proti vratom, boječe pritisnila na kljuko — pa ni se ji hotelo odpreti. Poskusi še drugič in tretjič . . . pa vse zastonj! — Mačeha je skrivaj vrata zaklenila in na tihem šla v gozd, da bi tako sama Turkom odšla, Jerica jim pa gotovo v pest prišla.

O, uboga Jerica! kako milo si zajokala, ko si videla, da si tako zeló goljufana! »Oče, oče, moj ljubi oče!« te besede si izgovarjala v glasnem joku. Pridejala si še mačehino in botrino in botrovo ime — pa zastonj! Nobeden človek ni slišal tvojega trkanja in vzdihovalja. Ko bi ti Bog ne bil dal boljšega variha, kakor so ljudje, klicala bi bila zastonj, dokler ne bi bila obnemogla. Pa Bog ti ni zastonj dal dobrega angelja variha, in ti, srečna, nisi pozabila v molitvi klicati k njemu! — Tvoja roka ni mogla in tudi ni upala s silo udarjati ob vrata; angelj varih je pa storil, da je odletela kar

na majhen pritisek deska iz vrat in napravila za tvoje telesce dovolj velik izhod!

Jerica je prosta; jedna težava je zopet premagana. — Ali revež je človek, kateremu odstranjenje jednega križa ne prinese druge sreče kakor le to, da občuti živejše druge križe! Jerica je rešena iz ječe. Ali je pa s tem za-njo konec trpljenja? Ali ima očeta? Ali ima živo stvar, na katero naj se obrne?

Noč je, temna noč, mrzla jesenska noč! Bosonogo otroče trepetaje trka na botrin dom; pa nikdo se ji ne oglasi. Kako tudi? Saj v celem Naklem razven nje ni živega bitja. O, kam naj se obrne mraza in strahu se tresoče dete? Kam?

Za kogar živi ne marajo, ta išče tolažbe na grobeh. Tudi Jerica se je zatekla v oni strašni noči k mrtvim. Sla je trkat na materin grob. Po blagoslovljeni zemlji je trkala in bolešno rekala:

„Odpri, odpri, grob se ti,
Grob se črni ti odpri!“

Nato je pokleknila k materinemu grobu in začela s šibkima ročicama grebsti prst, iz njega milo kličoč mater:

„Oj mati, zlata moja mati,
Dajte, dajte meni pomagati!“

Ali iz groba ne prihaja nič odgovora; samo nočni skovir pošilja svoje: »Te vjem, te vjem!« v temno noč, in Težičev pes mu tuleč odgovarja. — Jerici se je pa vendar dozdevalo, da prihaja iz globočine tihoten glas:

„Hčerka nisem vstani,
Ker mi zemlja brani.“

Zato je še bolj hitela valiti prst na vse štiri strani. Odgrebla je ves grobni griček in tudi v globočino prikopala dve pedi daleč. Zlezla je v jamico in nadaljevala; pa na gorkejši prsti je kmalu zadremala. Žalovanje in jokanje, stradanje in zmrzovanje ji je prikrajšalo moči. Obiskalo jo je spanje, spanje in pa sladke sanje: Videla je v sanjah lepega angelja, ki je očeta pripeljal domov. Obraz prej tako žalostnega otroka je izražal sedaj največje veselje; ročici sta se razprostrli kakor k objemu, in jezik je radostno izgovarjal: »Oče, moj ljubi oče!«

Jerica je očeta v sanjah že objela; nagovarjala jih je v sanjah — oče so jo pa slišali v resnici in razprostrli so roke k objemu.

S hudo ranjeno in za silo obvezano glavo so prilezli počasi v rojstni kraj. Mogočna očetovska ljubezen jih je privedla in jim dala moči, da so še mogli do doma; prišli so v domačo hišo; pa tam niso nikogar mogli priklificati. Menili so, da je Jerica že z mačeho vred v varnem gozdnem zavetju. Mislili so, da je ne bodo več videli; zakaj moči so jih vidoma zapuščale, in smrt je že potrkavala na oslabele prsi. Sklenili so pa, da gredó še do pokopališča in izdihnejo tako na blagoslovljeni zemlji in v božji bližini. Šli so — boljše — lezli so; prišedši do pokopališča so začuli one gla-

sove — spoznali so v njih glasove Jeričine. »Ljuba Jerica, kje pa si?« tako so vzdihnili in napeli vse moči, da bi jo prej objeli.

Na materinem grobu sta oče in hčerka; česar sta pred tremi dnevi prosila, to sta danes dosegla. Na grobu sta se sešla — sešla pa tako, da se več ne razideta in več ne ločita od ljubljenelega groba.

Pri grobu ležé oče, in na njihovih prsih počiva mraza premrta hčerka. Pritiskajo jo na svoje srce, da bi jo ogreli; pa mrzla smrt je že vzela njihovemu ljubečemu srcu vso gorkoto; česar pa samo nima, tega pa tudi ljubeče srce ne more dati. Tako vsa očetova ljubezen ni mogla ogreti mrzlih otrokovih udov in ni mogla prebuditi Jerice.

Oče so spoznali, da bo materin grob tudi njima obema kmalu v počivališče. Polnočno uro so še slišali bítí; čuli so tedaj od daleč vojskin krik; videli so proti jugu nebo vse rdeče in vse žareče; spoznali so, da bo tudi Krznarjeva hiša kmalu jed pokončujočemu ognju. Zahvalili so še Boga, da bodo s hčerko vred odšli tako žalostnim časom. Zahvalili so pa tudi angelje varihe, ki so vodili njih in hčerko tako, da bosta počivala v blagoslovljeni domači zemlji. Še nekaterekrati so vzdihnili; potem so pa jeli spati isto spanje, kakor Jerica.

Spala sta in nič več se nista prebudila. — O pač, prebudila sta se — prebudila nepopisno srečna v angeljski družbi :

„Pa se je skrila meglica,
Megla polna angeljev;
Pa jih je nesla tja v nebo,
Kjer več solze ne tekó.“ — —

* * *

Naklo je bilo še tisto noč pepel in razvaljeno kamenje. Krznarjeve hiše ni bilo več — od cerkve le nekaj okajenega zidovja. — Krznarjeva dva gledata na uničeno Naklo iz srečne nove domovine, pa za nju ni več bolečine.

O Jerica, veliko si v življenju prestala, pa srečno in veselo si končala. Res si v kratkih dneh veliko pretrpela; od tedaj si bila že celih štiri sto let in boš še na veke vesela!

Jerica! Meni je tekla prav tam zibelka kakor tebi; sledil sem te v solzah in te še rad sledim — pozna pa jedno vročo željo moje srce: Prosim le, da bi me pripeljal moj angelj varih tja, kjer ti prebivaš.

F. B.

Povesti iz avstrijske zgodovine.

(Piše Al. Stroj.)

VIII.

Maksimilijan I.

Maksimilijan I. je bil oženjen z Marijo Burgundsko in je tako postal vladar Nizozemski, ko je živel še njegov oče Friderik III., nemški cesar. Nekdaj pa gre kraljica na lov, ponesreči se tam in umrje. Po njeni smrti veliko Nizozemcev ni hotelo Maksimilijana za kralja. Kmalu nastane hud upor, katerega mladi vladar ni mogel zadušiti. Uporniki pa si niso upali prav združiti se in napovedati vojske svojemu vladarju. Zato so sklenili z zvijačo dobiti v svojo oblast Maksimilijana. Leta 1488. so prišli poslanci mesta Brügge do njega in ga prosili, naj pride na Svečnico v mesto, ker ondi ta praznik jako slovesno praznujejo. Kralj ni nič hudega slutil in je obljubil, da pride.

Z nekaterimi vitezi in s svojim veselim svetovalcem ali tako imenovanim dvornim norcem, kakor so jih tedaj imeli vladarji, napoti se Maksimilijan proti mestu. Njegov spremljevalec, veseli svetovalec, ga svari, naj preveč ne zaupa meščanom, toda kralj ga ne posluša. Ko pridejo do mestnih vrat, sprejme jih mnogo odličnih meščanov. Veseli svetovalec pa ne mara iti v mesto, poslovi se od vladarja in pravi: »Do tod grem in ne dalje, ker nočem, da bi me z mojim gospodom vred obesili!« Maksimilijan se ne zmeni za njegove besede in stopi v mesto. Komaj pa naredi nekaj korakov, zapró se vrata; kralj in njegovi spremljevalci so bili vjetniki. Strašen prizor nastane za Maksimilijana! Po mestu jame biti plat zvona, uporniki razobešajo zastave in množice s silnim krikom prihité do gradu, kjer je našel kralj zavetje. Maksimilijan se je spomnil besedij svojega svetovalca, a bilo je prepozno.

»Kralj mora umreti! Njegovi svetovalci morajo umreti!« klicali so uporniki. Maksimilijan se je bal, da se prične hud boj. Da bi se ne prelivala kri njegovih podložnikov, ukaže odpreti vrata in gre k upornikom, ki ga peljejo v mestno ječo.

Teden dnij sedi zapuščen v temnici. Tedaj nenadoma pripelje čuvaj moža resnega obraza, kakor da bi bil smodnik znašel, in oblečenega po noši srednjeveških učenjakov. Imel je velikanske naočnike, na glavi široko kapo, kakor so jo nosili učeni doktorji, in kot ovratnik skrbno nabran krežlec, velik kot kolo. Dolga halja mu je segala do tal. Na nogah je imel črevlje z zaponami. Žepi so bili polni steklenic in orodja, tudi britev je imel pri sebi. V roki je nosil veliko palico z zlatim gumbom. Meščanom je rekel, da so ga poslala druga mesta h kralju, da se prepriča, je-li zdrav ali ne.

Maksimilijan je precej spoznal svojega veselega svetovalca. Ni še utegnil povprašati ga, kako je prišel in po kaj, že ga je nagovarjal: »Vi morate bežati, milostljivi gospod! Precej danes morate bežati. Res vam prihaja pomoč. Vaš oče je na poti z veliko vojsko. Toda vi morate preje ubežati, ker vam meščani lahko kaj žalega storé, ko bi jih Friderik napadel.«

»Pa kako naj bežim?« vpraša kralj, bridko se smehljuje.

»Prav lahko! Vi ogrnete mojo haljo, vzamete moje zdravniško orodje in šli boste brez nevarnosti mimo straž, kakor sem jaz semkaj prišel.«

»In kaj bo s teboj?« vpraša Maksimilijan.

»Jaz se oblečem v vašo obleko in sedem tukaj za mizo. Ko pridejo uporniki in najdejo mene mesto vas, smejal se jim bom prav iz srca«, odgovarja mirno veseli svetovalec.

»Ti si obrit. Mene bi pa veliki lasje in brada precej izdali.«

Te besede niso spravile svetovalca prav nič v zadrego. V svojem žepu si poišče britev in posodo z milom in je takoj pripravljen kralja obriti, tako da bi ga nihče ne spoznal. Toda kralj ni bil s tem zadovoljen. Mirno pa resno mu odgovori: »Prisegel sem svojim sovražnikom, da ne grem zoper njih voljo, brez njih vednosti iz mesta. Friderik Lepi ni prelomil prisege in se je vrnil v ječo h kralju Ludviku. Tudi jaz sem Habsburžan in ne prelomim prisege, če tudi bi moral umreti. Pomoček, ki mi ga ti svetuješ, je sicer dober, samo pravičen ni. Pomisli tudi, kaj bi se zgodilo s teboj, ko bi mene sovražniki tukaj ne dobili.«

»Za-me nikar ne skrbite, milostljivi gospod! Vas potrebuje dobro ljudstvo tukaj na Nizozemskem. Vi ste upanje Avstrijcev. Četudi jaz trpim in umrjem, kaj potem? Jeden norec manj bo na svetu. Spominjajte se pa včasih svojega veselega svetovalca, ki je umrl za vas!«

Svetovalec je pričakoval, da se bo Maksimilijan sedaj udal, a vrli Habsburžan zapové: »Idi! Jaz ostanem tukaj!« Solze so polile zvestega služabnika.

»Vi me niste ubogali, ko sem vas svaril. Tudi sedaj me ne poslušate, ko vas hočem rešiti. Bog vas obvaruj, milostljivi Gospod!« S solznimi očmi zapusti svetovalec ječo in resno, kot je prišel, stopa mimo straž. Načelnik ga vpraša, kako je kralju. Svetovalec naredi še bolj resne gube na čelu in pravi: »Srce je zdravo, oči pa je obdala slepota.«

Kmalu nato je bil Maksimilijan rešen. Uporniki so se zbali prihajajoče vojske in so sklenili mir z njim ter ga spustili. Glavni nezadovoljneži so prišli pred kralja in ga na kolenih prosili odpuščenja. »Sedaj imamo zopet mir«, dejal je blagi vladar in jih pomilostil.

Lisica in zajčki.

(Basen.)

Lisica opazi njej nastavljeno past in si izmisli zvijačo.

V bližini poišče poleno ter je ponese v past. Ko vtakne les in prvi nogi med železne zobé, zagrabi jo in poleno, nog se ne dotaknejo. Lisica se dela, kakor da se je ujela, vije se in tuli. Nagajivi zajčki, ki so se bili pred njo skrili, priskakljajo sedaj k ujetnici, vlečejo jo za rep in dražijo: »Nu, zagrabi nas, če moreš, glej, kako mirno te čakamo.« V tem hipu skoči lisica iz pasti, poprime jednega zajčka z ostrimi zobmi, druga dva — — trije so potresali svojo porednost — s kremplji ter tako maščuje njih predrznost in škodoželjnost.

Rastislav Posavec.

Večer.

Nebo zlatí večerni žar,
Čez polje lega mrak
Končal je delo oratar,
Domov hiti težák.

Škorjanec k nebu dviga se,
Poslednji spev pojóč,
Večernica prižiga se —
Prepreza gaje noč.

Igrá v vrhéh hladán vetrič,
Šepeče v dolu vir,
Zaspal je cvet, zadremal ptič —
Objel vso zemljo mir . . .

Postoj, popotni drug, postoj,
Užij minljivi hip:
Tu najin bodi dom nocoj
V samoti senčnih lip.

Ležišče nama griček bo,
Svetilka — zvezdic svit;
Uspaval naji čriček bo
Med rôsno travo skrit.

Kaj ískal bi zatôhlih hiš —
K pokoju vabi log:
Hladil bo naji nočni piš
In čuval — dobri Bog.

Jos. Volc.

Ivan Sobieski.

Med one junake, ki so si v boju zoper nevernike pridobili največ slave, mora se prištevati tudi Ivan Sobieski. Saj on je rešil Poljsko pogina, on je otel Dunaj in z njim vse krščanstvo preteče pogube.

Ivan Sobieski se je rodil 2. junija 1624. v gališkem mestu Olesko. Bil je sin stare plemenite poljske rodovine. Oče je dobro skrbel za vzgojo svojih otrok. Mladi Ivan je govoril kakih sedem ali osem jezikov, poznal je dobro slovstvo drugih narodov, zanimal se je za godbo in slikarstvo, znal pa je tudi dobro sukati sabljo. Njegova mati je ustanovila dominikanski samostan, da bi se ondi maševalo vsak dan za vse sorodnike, ki so padli v boju zoper nevernike. Tja je vodila mati svoje otroke, ondi je tudi Ivan Sobieski, kakor nekdanj Hanibal v poganskem svetišču, sklenil vse svoje življenje se bojevati proti nevernikom krščanstva. Ko je Ivan nekoliko odrasel, prehodil je s svojim bratom Markom Francosko, Laško in deloma tudi Turško. Pa vrnila sta se kmalu domov. Tedaj so se začeli viharne dnevi za Ivana Sobieskega.

Tatari so namreč pridrli v Poljsko ter z ognjem in mečem pokončavali, kar so našli. Sobieski se je izvrstno bojeval, zato je kmalu dospel do višjih častij. Slavno je premagal Tatare 1667., katerih je bilo skoro štirikrat več. Ko se je po zmagi vračal v Varšavo, šli so mu naproti vsi poljski plemenitniki in državniki, obsipali ga s cveticami ter pozdravljali kot svojega rešitelja. On pa je ponižno odgovorjal: »Za zmago moramo Boga zahvaliti.«

Kmalu nato je poljski kralj Ivan Kazimir prostovoljno odložil krono; po dolgih homatijah so izvolili za kralja Mihaela Višniovieckega. Ali takoj ob nastopu njegovega vladanja so se začeli Turki in Kozaki pripravljati na boj proti Poljakom. Zopet je bilo treba braniti domovino. Sobieski tudi sedaj ni križem držal rok. Dasi od kralja razžaljen, se je vendar bojeval zoper Turke ter jih pri Hocinu 1 1673. v god sv. Martina popolnoma potolkel. Kot plen so dobili kristijani tudi lepo zeleno zastavo, ki so jo v spomin zmage poslali cerkvi sv. Petra v Rim.

Leto pozneje, po smrti Mihaela Višniovieckega je bil Sobieski jednoglasno za kralja izvoljen. Pa nastala je nova vojska s Turki. Ti so namreč pridrli celo pred Lvov in se tam utaborili. Ali hrabri Sobieski je udaril iz mesta z osemkrat manjšo vojsko nad nje. »Moramo zmagati!« klical je Sobieski, »le čez moje truplo bo prišel Turek v mesto.« In res! Nastala je namreč velika nevihta, začela je padati toča, in to je pomagalo Poljakom do zmage. Kakih 15.000 Turkov je našlo smrt na begu.

Jedna izmed najslavnejših njegovih zmag pa je zmaga nad Turki pri Dunaju. Veliki vezir Kara Mustafa je hotel tudi na Dunaju zasaditi mohamedanski polmesec mesto krščanskega križa. Z ogromno vojsko 200.000 mož je pridrl na Ogersko, pustošil, kamor je prišel, in se pomikal dalje proti Dunaju. Nepopisen je bil strah, ko so se pokazale turške čete pred mestom. Veliko premožnejših ljudij se je že pred prihodom turških čet izselilo z Dunaja, cesar Leopold I. sam je bežal s svojo rodovino v Linc. Velika je bila stiska na Dunaju; na jedni strani so jih oblegali Turki, na drugi pa se je začela

oglašati bolezen in lakota. Pa v največji sili pride rešitev. Sobieski je namreč s 84.000 možmi hitel mestu v pomoč. Na Golovcu pri Dunaju opravil je kapucin Marko daritev sv. maše za srečno zmago; Sobieski sam je stregel. Mašnik je potem obhajal vse kneze ter blagoslovil vse vojake, rekoč: »V imenu sv. Očeta vam rečem, da je zmaga vaša, ako boste na Boga zaupali.« Velika bela zastava s svetim križem vihrala je na Golovcu v znamenje, da se bode bojevalo za sveto stvar.

Začel se je boj. Zmaga se je nagibala sedaj na to, sedaj na ono stran. Toda kmalu so začeli Turki bežati, pustivši ves plen in vse zaklade zmagalcem. Slovesno so sprejeli potem Sobieskega v mesto in hvaležna množica mu je poljubovala roke, obleko, celó čevlje. »Sam Bog nam je poslal tega moža kot rešitelja!« klicali so mnogi.

Zadnja leta njegovega življenja so grenili razni razpori v domovini. Umrl je veliki junak 17. junija 1696. v dan sv. Rešnjega Telesa, ravno ko je sonce zahajalo. Z njim je bila pokopana tudi slava poljskega kraljestva.

— a —

Naša šola.

(Mladostni spomini; spisal Dobrávec.)

(Dalje.)

Zigonov France ni bil doma iz naše vasi, tudi v šolo ni začel hoditi z nami. Prišel je iz Podgore, tri ure od nas oddaljenega kraja, ter stopil tamkaj v višji oddelek. Bival je pri teti, ki je imela v naši vasi gostilno. Tu je bila Francetu seveda sleharni dan priložnost, da se je kratkočasil, kolikor ga je bila volja, in še več. Lahko rečem, da ni France rad zamenjal hruma ne šuma, smeha in šale v gostilni, prav rad se je mudil tam, in ko mu je teta velela prinesiti temu ali onemu polič na mizo, prikupela je njegova sreča na vrhunec. Zato mu ni bilo posebno do tega, če so se knjige dolgočasile v kotu, kamor jih je zagnal ne preveč z lahka vsak dan prišedši iz šole.

Med seboj smo pa imeli Franceta vendar posebno v čisljih zaradi njegove dobrosrčnosti. Če je le mogel, pomagal je vsakomur in razdelil kruh, rožiče, slaščice in sadje vselej na toliko delov, da smo pokusili vsi, on najmanj. Mladinskih iger je znal mnogo več kot mi domači, ko sicer ne morem reči, da bi bili tudi v tem zadnji, pa vsaki nas ima kaj posebnega. A navzlic vsi naši prijaznosti vleklo je Franceta nekaj neprenehoma v njegovo preljubljeno Podgoro k očetu in materi. Kateri otrok si ne želi biti vedno pri milih stariših in kako malo je onih, ki jim je sreča mila, da se ne ločijo od njih!

To pa ni bil jedini vzrok, ki je vabil Franceta v okrilje domače hiše. Nečem pravega naravnost povedati, ker bi bil zato France, ki živi še danes srečno in veselo v predragi mu Podgori, hud na-me, ali toliko pa le rečem, da gospod Brne ni bil nič kaj posebno zadovoljen s tem, da so se Francetove

šolske knjige dolgočasile v kotu, on sam se je pa tako rad kratkočasil v gostilni ter poslušal neslane pogovore vinjenih pivcev.

Pomlad je razgrnila pisani plašč po naših poljanah. Velika noč se je bližala in prijazno solnce je tako ljubo sijalo, kakor ne že dolgo. V šoli smo nekega dne čitali »Lažnjivca« in tudi gospod Brne nam je opisoval, kar se je dalo, na dolgo in široko, kako Bog in ljudje sovražijo laž, cenijo pa resničnost. Vsakdo izmed nas je tedaj trdno sklenil v svojem srcu: ne lagati, tudi če bi se mu zgodilo ne vem kaj. Kako se nas je pa ta nauk prijel za življenje, ki je na vseh straneh polno skušnjav in zapeljivcev, to naj nam pokaže, moji dragi čitateljčki, naslednja dogodbica, ki se je pripetila meni in Žigonovemu Francetu kmalu potem neko popoldne.

Povedal sem že, da bi bil France raje šel o velikonočnih počitnicah domov k očetu in materi, kot da bi mu kdo ponudil vse češnje, kar jih zraste v naši okolici in še zlato tablo po vrhu. Samo še nekaj dnij je nado-stajalo, ko se začno vesele počitnice. France se jih je veselil, saj smo se jih zelo veselili vsi, a on se jih je tudi — bal, zakaj njegovo »šolsko naznanilo«, kakor smo vedeli vsi, ne bode kazalo njegovih najboljših lastnostij. Gospod Brne je bil namreč povsod in tudi v tem strog in pravičen. Potem pa pomislite, kaj pomagajo vse potvice, piruhi, dišeče naranče, slaščice in vse velikonočne posebnosti, če pravijo stariši: »Na, na, Francek, vzemi in jej, ali nikar ne pozabi, da se moraš marljiveje učiti, ker s takim spričevalom, kakor ga imaš sedaj, ne zaslužiš si po svetu niti slane vode, kam li kaj boljšega.« To je nekoliko res prehuda zabela, ki je kaj neprijetno dišala tudi Žigonovemu Francetu. Zato je ukrenil drugače.

Odločil se je iti domov in se raje doma pridneje učiti, kot da bi še delj ostal pri teti in nosil domov slaba spričevala. Svoj sklep je tudi povedal teti in gospodu učitelju. Gospod Brne je bil zadovoljen, a zahteval je, da mora France to sam naznaniti domov in sicer v pismu.

Tisti ponedeljek je bilo po cvetni nedelji, torej že skoro na pragu samih počitnic in velikonočnih praznikov. Popoldne po končani redni šoli smo se učili: France, Baličev Lojze, Rogljev Vladko, Ivaničev in jaz še nemškega jezika. Ni nam bilo posebno ljubo to učenje, povem naravnost; zakaj ko so se drugi že lepo veselili na prostem, trgali cvetice, postavljali mline na potoku ter majili piščali, morali smo mi se upirati s tujim jezikom. To ni posebna zabava. Ali naši stariši so hoteli tako, pa si pomagaj, če moreš, ko so stariši otrokom za Bogom prva in zadnja gosposka. Učili smo se, kakor je kdo mogel, ker je gospod Brne, spoznavši naše slabosti, ravnal modro in previdno tudi o »nemški« uri. Uredil je namreč stvar tako, da je oni, ki je znal prvi svoj oddelek slovnice, toliko in toliko nemških besed ter je najlepše in ne s premnogimi napakami napisal nalogo, tudi smel prvi oditi domov, ko je bil izprašan. To smo se kosali sleharni dan, kdo bo prvi!

Oni dan pa — v ponedeljek po cvetni nedelji — primerilo se je, da sva prav jaz in France zadnja dovrševala svoje izdelke. »Nemška« ura je že minila in še nisva končala. Bila sva v šoli sama. Tedaj mi reče France: »Ti! Jaz imam pisati starišem, da bi me vzeli domov, pa ne morem prav začeti

pisma. Ti znaš to reč bolje, spiši mi ga ti. Dam ti dva krajcarja.« Res, kmalu je bila pogodba dognana, in jaz sem se veselil že naprej, da bom s pisanjem tako kmalu in tako lahko zaslužil dva lepa novčiča. Silno sem bil ponosen na svoje znanje.

»Kaj pa hočem napisati, France?« vprašam ga bolj po tihem, zakaj oba sva se bala še vedno, da bi pristopical na tihem gospod Brne ter nama zmešal račune. Toda nič tega.

»Napiši, da ne morem ostati tukaj, ker je učitelj prehud. Za vsako malenkost sem kaznovan, nobene stvari mu ne ukrenem po godu. Če me pusté še delj v tej šoli, napredoval bodem še slabeje, ker v takih okoliščinah nimam prav nikakega veselja do učenja.«

Zadosti sem vedel.

V nekoliko minutah je bilo pismo končano in z zadovoljnim licem sem ga pokazal Francetu. Kako hlastno ga je bral in kako je srce poskakovalo v mojih prsih samega veselja, češ: Fant, vidiš, kako znaš pisati, pa še tako mlad! — O, ti pregrešna misel! Kolikokrat si me že prevarila potlej in koliko britkih skušenj si mi prinesla od onega dné, ko sem te prvič doživel. Še tisti trenutek se je namreč moje veselje in Francetova zadovoljnost spremenila v zaslužno kazen, ker sva lagala oba.

Kakor bi trenil, odprla so se namreč vrata in gospod Brne je stal pred nama, kakor bi ga uzidal, midva sva pa obstala, kakor okamenela.

»Ali znata?« bilo je vprašanje.

Da, res, znala sva, tudi' napisala sva svoje izdelke pristno in marno, ali bala sva se še nečesa in ne zastonj. Kakor bi nama bral z obraza pregreho, vedel je gospod učitelj vse, prav vse.

»Kaži mi pismo!« zagrmi nad Francetom, da so se še meni hlače stresle. Vse je moralo potem na dan.

Ne pripovedujem rad natančneje, kako se nama je godilo pozneje. Vsakdo mojih malih bralcev si lahko sam misli, da po takšnem grehu je morala biti tudi kazen huda. In rad priznavam še danes in tudi France prizna, ko bode bral te vrstice, da naju je gospod Brne kaznoval po pravici in zasluženju. Očital nama je, da sva pač čitala »Lažnjivca«, poleg tega pa zabila, da je laž greh in posebno grd greh je še lažnjiva zvijača. Potem naju je primerjal lahkemu trstu, katerega omaje tudi najmanjša sapica. »Kaj bode z vama«, ropotal je učitelj nad nama, »kaj bode z vama, ako se ne poboljšata in bodeta takšna tudi potem, ko dorasteta? Mari hočeta slušati le tedaj one, ki vaju učé prav, ko bodeta blizu njih, pozneje pa delati tako kakor oni, ki delajo napačno. Nisem mislil, da sta tako neprevidna in tako malo trdna! Odidita! Z Bogom!«

Prav rad povem, da naju je poslednje očitanje huje peklo kot vsa prejšnja kazen. Molčé sva stopala proti domu in ni naju veselilo za tovariši k igri in drugim zabavam. Sram naju je bilo in drug drugemu sva se bala pogledati v obraz. Hudo nama je bilo, in vendar je govoril neki tajni glas v naju, da učitelj ni ravnal krivično.

V svesti si, da sva prestala pokoro za storjeno pregreho, zapomnila sva si učiteljeve besede ter sklenila varovati se vsakoršne laži. — Ko sva se ločila vsak na svoj dom, obljubila sva drug drugemu, da ne poveva nikomur današnje nezgode. Tako se je tudi zgodilo, in Žigonov France, kateremu so prav tako dragi ti mladostni spomini kakor meni, lahko priča, da sva moško držala dano si besedo. Danes sem jaz prvi, ki sem jo prelomil, a to mi bode France že oprostil, saj nisem doslej še nikomur povedal one male sitnosti. Danes sem storil to vam, mali bralci našega »Vrtca«, da iz nje spoznate, kakšna je bila naša šola. Uganil sem tudi, da bi že radi izvedeli, če je šel tisto pomlad o velikonočnih počitnicah Žigonov France domov in kako so mu teknilo piruhi. Vsega tega ni bilo.

France je po tistem usodnem in ponesrečenem pismu ostal pri nas. Minila ga je želja po domu, posebno pa zato, ker je imel slabo šolsko sprečevalo. Starišem domov je pisal — sam — ter jim voščil vesele praznike in milo prosil, da bi imeli ž njim potrpljenje. V prihodnje hoče biti pridnejši. Res, da mu niso tedaj poslali nič piruhov, saj jih tudi ni zaslužil. Ali France se je vendar poboljšal.

O praznikih smo se nekoliko skupno razveseljevali. Baličev Lojze, ki je stregel pri sv. maši, mu je posodil ragljo za veliki petek. Rogljev Vladko mu je dal na veliko nedeljo par lepih narānč, teta mu jih je navrgla še nekoliko, in na veliki ponedeljek po večernicah smo pri nas »sekali« s krajcarji jajca in naranče. Drugi dan smo se pa usedli ter napisali naloge in France je pisal z nami.

V šoli je potem pazil, doma se je skrbno učil in vestno izdeloval domače naloge. Kadar se nam je kaka stvar uprla, da je nismo umeli, strnili smo skupaj k Baličevim ali k Roglju in tudi France z nami. Česar ni vedel ta, povedal je oni, česar ni mogel drugi, pojasnil nam je tretji. Tako nam je brez posebnih nezgod potekal velikonočni čas. Češnje so se že začele in poželjivo smo jih pogledovali na vejah. Kar sline so se nam cedile po njih.

Gospod Brne je z veseljem opazoval, kako se France oprijemlje učenja ter se izogiblje zapeljive pivnice, kjer ni slišal nikoli nič dobrega.

France nam je pripovedoval, kako sladke so češnje pri njem doma Podgoro, ali za binkoštno praznike ga vendar ni še mikalo domov. Strašila ga je zamera od velike noči. Toda tudi njemu je zasvetil slednjič dan veselja.

Tisto soboto pred Binkoštni je nesel domov zlato tablo in vsi smo ga spremljali radostno in z zadoščenjem. Posebno vesela je bila tega dogodka naša družba, ker je dobila novega družabnika. France se je namreč držal pridnejših učencev in se tudi pridno učil. Gospod Brne je pa sam pisal njegovim starišem Podgoro, kako se je poboljšal njihov sinko.

Nekaj dnij pozneje smo pokusili podgorske češnje, katere so Francetu poslali mati za praznike, tudi piruhov niso pozabili. France se je tega zelo razveselil, a pravo veselje mu je bila zavest, da je ugodil starišem in učitelju.

Vile.

Prva vila:

Zveni, zveni lahen spev,
Gora, dol dajaj odmev!

Zbor:

Urno, urno — en, dva, tri —
Kôlo naše se vrti!

Prva vila:

Jasno nam, kresnica, sveti,
Glasno, čriček, daj zapeti!

Zbor:

Urno, urno — en, dva, tri —
Kôlo naše se vrti!

Prva vila:

Luna, svétiti pomagaj,
Veter, čričku ti prilagaj!

Zbor:

Urno, urno — en, dva, tri —
Kôlo naše se vrti!

Prva vila:

Strážite nas skale sive
In drevesne veje krive,
Da kedó nas ne zapazi,
Da do nas se ne priplazi.

Druga vila:

Zlóbnež sém ne sme do nas,
Ker mu spáčímo obráz,
Da je, ko domov se vrne,
Kože kakor saje črne.

Tretja vila:

Ali pisan kakor gad,
Po telesu ves kosmät.

Druga vila:

Včasih tudi za zabavo
Damo mu oslovsko glavo,
Da povsod prí vseh ljudeh
Vzbuja grozo in posmeh.

Prva vila:

V spanju mu nagajamo,
Na uhó mu lajamo,
Ščipljemo ga, tlačimo,
Za lasé ga vláčimo,
Strašno rogovilimo,
V strah in v jok ga silimo.

Tretja vila:

Tistemu pa, ki je priden,
Vsakdo je lahko zaviden,

Zbor:

Kajti blagor, blagor mu!

Tretja vila:

Kadar po temini tava,
Mi mu luč ukrešemo,

Prva vila:

Ko domá utrujen spava,
Mi krog njega plešemo.

Druga vila:

Naših jasnih lic odsev
Vzbuja njemu radovanje,
Naših milih glasov spev
V sladke ga zaziblje sanje.

Prva vila:

Po dobnavah se sprehaja,
Cvet nasproti mu duhti,
Naša čaša ga napaja,
Naš mu čelo dih hladi.

Tretja vila:

Brez trepeta in brez straha
Iskrega konjiča jaha,

Druga vila:

Ali brzonogo srno
Na planino, v goro črno.

Prva vila:

Njega ptice ne bojé se,
On se pred zverjo ne trese.

Tretja vila:

Leva kodrogrivca gleda
In kosmatega medveda —

Druga vila:

Ziblje se pred njim nerodno
Kakor detece negodno.

Prva vila:

Zdaj pa se razidimo
K dobrim, zlóčestim ljudém,
Onim v radost, v muko tem,
In ko spet se vidimo,
Bodemo si javile,
Kaj smo vse napravile.

Zbor:

Daleč, daleč čez zemljó
Brze mègle nas nesó —
Kot bi rekel: „En, dva, tri!“ —
Tukaj smo in — več nas ni!

Smiljan Smiljanič.

LISTJE IN CVETJE.

Kdo vé:

13. Kaj je „ivje“ ali „srez“?

14. Kdo neki prvi iznašel je šivanko?
Ime in dom povedi mi natanko.

Odgovor na vprašanji v zadnjem listu:

11. Ako kdo iz večerne zarje na zahodu sklepa, da bo nasledni dan lepo vreme, se to ne sme imenovati vedeževanje, ker tako napovedovanje lepega vremena se naslanja na večletnokušnjo. Vedeževanje se namreč imenuje napovedovanje prihodnjih rečij po izmišljenih znamenjih ali s pomočjo hudobnega duha.

12. Priprosti ljudje res mislijo, da rosa ali slana pada izpod neba, kakor dež ali sneg, in v tej napačni misli so še bolj potrjeni, ko vidijo, da pod košatimi drevesi ali pod kakoršnim koli krovom ni rose, oziroma slane; tudi ne po rastlinskih listih na oni strani, ki je proti tlem obrnjena. Rosa namreč nastane tako-le: Površje zemlje se zvečer in še posebno po noči ohladi, ker izžarjeva toploto. Zrak pa, ki ima vedno vodeni sopar v sebi, se ohladi ob hladnem površju in ohlajeni sopar se začne spreminjati v male kapljice, ki se oprijemljejo hladnih rečij jednako, kakor na steklenici mrzle vode, ko jo prineseš v gorko sobo. Zato je tudi največ rose na takih rečeh, ki hitreje izžarjevajo gorkoto in se toraj bolj ohladijo; in pa v takih krajih, kjer je veliko sopara v zraku — blizo kake vode. Pod košatimi vejami in drugimi sličnimi krovji pa se zato ne dela rosa, ker se izžarjevana gorkota ob njih odbija ali reflek-

tuje in toraj ubrani, da se površje ne ohladi tako zelo. Prav zato tudi ni rose, kadar je oblačno. Ob velikem vetru pa zato ne, ker veter hitro odnaša ohlajeni zrak in ga nadomešča z gorkim ter tako sproti ogreva hladno površje. — Ako se pa površje ohladi pod 0°, tedaj nastane slana mesto rose, ker rosne kapljice sproti zmruzujejo. — Ker pa vendar-le prihaja rosa in slana iz zraka, opravičen je kolikor-toliko tudi ljudski izraz, da rosa in slana »pada« — jako od blizo.

Nové knjige in listi.

XIII. in XIV. letno poročilo deške meščanske šole s kmetijskim tečajem v Krškem. 1893/4 in 1894/5. Založilo ravnateljstvo. Tiskal Dr. Hribar v Celju. To letno poročilo nas še posebno zanima zaradi daljšega spisa (20 str.): »Zgodovinske črtice nekaterih kranjskih trgov.« Marljivi gospod pisatelj sam pravi, da je hotel tukaj podati le nepopolne črtice o tistih trgih, kateri niso bili še opisani v našem jeziku; a podal nam je dokaj zanimivega. Zeleti bi bilo, da bi kdo hotel žrtvovati toliko truda, da bi naši mladini podal temeljit, a hkrati mikaven opis vseh kranjskih trgov, nekako tako, kakor je storil pokojni P. Florentin o Kranjskih mestih.

Popravek. V pesmi »Spominčica na grob Andreju Pra-protniku« v 8. št. str. 114 sta se v 11. in 12. vrstici urinili dve moteci tiskarski pomoti, kateri blagovoli popraviti tako-le:

„Zdaj pogled v svet ti v zgodbi je odgrinjal
Zdaj v pesmi te učil in opominjal.“

Tudi v 7. št. na str. 105 sta se v 1. vrstici v desni kolonni utihotapili dve nepotrebnii vejici. Brati je takole:

„Le imejte ribce svoje“.

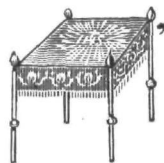
Rebus.

i

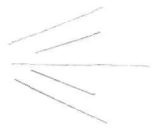
la

o

o

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsacega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 2 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 30 kr. Upravništvo „Vrtcevo“, sv. Petra cesta št. 6. — Uredništvo sv. Petra cesta št. 76, v Ljubljani.